МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет соціально-психологічної освіти та фізичної культури
Кафедра соціальної педагогіки, соціальної роботи та консультування

Допущено до захисту
« » травня 2026 р.
В.о. зав. кафедри
_____ Галина БОНДАРЕНКО

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

Особливості соціально-психологічної підготовки військовослужбовців до виконання миротворчих завдань

Виконала студент 4 курсу, 1 групи
освітньої програми «Соціальне забезпечення»
спеціальності 232 Соціальне забезпечення
Бабійчук Андрій

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Кочубей Тетяна Дмитрівна

Умань – 2026

АНОТАЦІЯ

Бабійчук Андрій. Особливості соціально-психологічної підготовки військовослужбовців до виконання миротворчих завдань. Кваліфікаційна робота першого (бакалаврського) рівня вищої освіти на правах рукопису. Спеціальність 231 Соціальна робота. Умань, 2026.

У роботі досліджено особливості соціально-психологічної підготовки військовослужбовців до виконання миротворчих завдань, визначено її сутність, структуру, основні напрями та методи реалізації в сучасних умовах. Проаналізовано роль соціально-психологічної роботи у формуванні психологічної готовності, стресостійкості, комунікативних навичок і командної взаємодії військовослужбовців. Особливу увагу приділено діяльності соціальних служб та відділень ветеранської політики у громадах щодо забезпечення соціальної підтримки військовослужбовців і членів їхніх родин.

Актуальність роботи зумовлена необхідністю вдосконалення системи соціально-психологічної підготовки військовослужбовців в умовах сучасних безпекових викликів, підвищення вимог до психологічної готовності особового складу та забезпечення ефективного виконання миротворчих завдань.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичній перевірці особливостей соціально-психологічної підготовки військовослужбовців до виконання миротворчих завдань, а також у розробці й апробації програми підвищення рівня їх психологічної готовності, стресостійкості, комунікативних навичок і здатності до командної взаємодії.

Методи дослідження: аналіз, систематизація, порівняння та узагальнення наукових джерел; анкетування, спостереження, аналіз результатів упровадження програми соціально-психологічної підготовки.

Одержані результати засвідчили ефективність запропонованої програми соціально-психологічної підготовки військовослужбовців.

Встановлено позитивну динаміку рівня стресостійкості, розвитку комунікативних навичок, готовності до виконання завдань та командної взаємодії. Обґрунтовано важливість комплексного підходу до соціально-психологічної підготовки, ролі соціальних служб, підтримки родини та побратимства у забезпеченні психологічної стійкості військовослужбовців.

Ключові слова: соціально-психологічна підготовка, військовослужбовці, миротворчі завдання, стресостійкість, психологічна готовність, командна взаємодія, соціальна підтримка, ветеранська політика.

ABSTRACT

Babiichuk Andrii. Peculiarities of Socio-Psychological Training of Military Personnel for Peacekeeping Missions. Qualification work for obtaining the first (Bachelor's) level of higher education submitted as a manuscript. Specialty 231 Social Work. Uman, 2026.

The paper examines the peculiarities of socio-psychological training of military personnel for peacekeeping missions, defines its essence, structure, main directions, and methods of implementation in modern conditions. The role of socio-psychological work in the formation of psychological readiness, stress resistance, communication skills, and team interaction of military personnel is analyzed. Special attention is paid to the activities of social services and veteran policy departments in communities aimed at providing social support to military personnel and their family members.

The relevance of the study is determined by the need to improve the system of socio-psychological training of military personnel under modern security challenges, increase the requirements for psychological readiness of military staff, and ensure effective performance of peacekeeping missions.

The purpose of the study is the theoretical substantiation and practical verification of the peculiarities of socio-psychological training of military personnel for peacekeeping missions, as well as the development and testing of

a program aimed at improving their psychological readiness, stress resistance, communication skills, and ability for team interaction.

Research methods: analysis, systematization, comparison, and generalization of scientific sources; questionnaires, observation, and analysis of the results of implementing the socio-psychological training program.

The obtained results confirmed the effectiveness of the proposed socio-psychological training program for military personnel. Positive dynamics were identified in the levels of stress resistance, development of communication skills, readiness to perform tasks, and team interaction. The importance of a comprehensive approach to socio-psychological training, the role of social services, family support, and comradeship in ensuring the psychological stability of military personnel was substantiated.

Keywords: socio-psychological training, military personnel, peacekeeping missions, stress resistance, psychological readiness, team interaction, social support, veteran policy.

ЗМІСТ

ВСТУП……..5

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ВИКОНАННЯ МИРОТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ……9

1.1. Теоретичні підходи до соціально-психологічної підготовки військовослужбовців……9

1.2. Напрями та зміст соціально-психологічної роботи з військовослужбовцями у процесі підготовки до миротворчих завдань…17

1.3. Система соціальних служб у роботі з військовослужбовцями……28

Висновки до розділу 1……38

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ВИКОНАННЯ МИРОТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ……..40

2.1. Організація програми соціально-психологічної підготовки військовослужбовців……40

2.2. Експериментальне дослідження ефективності програми…….45

2.3. Практичні поради соціальним працівникам та їх роль і значення у підготовці військовослужбовців……..53

Висновки до розділу 2……57

ВИСНОВКИ……..60

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….62

ВСТУП

Актуальність дослідження

В умовах сучасних соціально-політичних трансформацій в Україні, зокрема повномасштабної війни, значно зростає роль військовослужбовців у забезпеченні національної безпеки та підтриманні миру. Особливої актуальності набуває підготовка військових до виконання миротворчих завдань, які передбачають не лише професійну компетентність, але й високий рівень соціально-психологічної готовності.

Сучасні миротворчі місії характеризуються складністю, багатовимірністю та високим рівнем стресового навантаження. Військовослужбовці змушені діяти в умовах невизначеності, міжкультурної взаємодії, морально-психологічного тиску та постійного ризику. У таких умовах особливого значення набуває формування стресостійкості, комунікативних навичок, здатності до командної взаємодії та прийняття ефективних рішень.

Водночас досвід останніх років свідчить про наявність проблем у сфері соціально-психологічної підготовки військовослужбовців, зокрема недостатній рівень розвитку навичок саморегуляції, комунікації та адаптації до складних умов служби. Це зумовлює потребу у вдосконаленні існуючих підходів до підготовки, впровадженні сучасних методів соціально-психологічної роботи та розробці ефективних програм підтримки.

Особливого значення набуває роль соціальних служб та соціальних працівників, які забезпечують комплексну підтримку військовослужбовців, їх психологічну адаптацію, соціальний супровід та реабілітацію. Важливими також є такі чинники, як підтримка родини, розвиток побратимства, забезпечення соціальних гарантій та врахування гендерних аспектів у підготовці.

Крім того, інтеграція України до європейського безпекового простору передбачає впровадження сучасних стандартів підготовки військовослужбовців, зокрема у сфері соціально-психологічної готовності до виконання миротворчих функцій.

Отже, актуальність дослідження зумовлена:

- зростанням ролі військовослужбовців у сучасних умовах;
- необхідністю підвищення рівня їх соціально-психологічної готовності;
- потребою вдосконалення програм підготовки до миротворчих завдань;
- важливістю розвитку ефективних методів соціально-психологічної роботи;
- необхідністю забезпечення комплексної соціальної підтримки військових.

Таким чином, дослідження особливостей соціально-психологічної підготовки військовослужбовців є своєчасним, актуальним та має важливе теоретичне і практичне значення.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та практична перевірка особливостей соціально-психологічної підготовки військовослужбовців до виконання миротворчих завдань, а також розробка й апробація ефективної програми підвищення рівня їх психологічної готовності, стресостійкості, комунікативних навичок і здатності до командної взаємодії.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання:**

1. **Проаналізувати теоретичні підходи** до соціально-психологічної підготовки військовослужбовців та визначити її сутність і структуру.

2. **Охарактеризувати напрями та зміст соціально-психологічної роботи** з військовослужбовцями у процесі підготовки до виконання миротворчих завдань.

3. **Дослідити систему соціальних служб**, зокрема роль відділень ветеранської політики у громадах, у забезпеченні соціальної підтримки військовослужбовців.

4. **Розробити та реалізувати програму соціально-психологічної підготовки** військовослужбовців із використанням сучасних методів (тренінгів, кейс-методу, рольових ігор).

5. **Експериментально перевірити ефективність програми**, зокрема за показниками стресостійкості, комунікативних навичок, готовності до виконання завдань та рівня командної взаємодії.

Об'єктом дослідження є процес соціально-психологічної підготовки військовослужбовців.

Предметом дослідження є особливості, зміст, методи та ефективність соціально-психологічної підготовки військовослужбовців до виконання миротворчих завдань.

У процесі дослідження було використано комплекс взаємодоповнюючих методів. **Теоретичні методи:** аналіз, зіставлення, систематизація, порівняння та узагальнення наукових джерел із проблеми дослідження з метою відбору та осмислення фактичного матеріалу. Застосування системного методу дозволило глибше розкрити сутність соціально-психологічної підготовки військовослужбовців, визначити її структуру, основні компоненти та місце у системі професійної підготовки. **Емпіричні методи:** анкетування військовослужбовців з метою визначення рівня їх соціально-психологічної готовності, зокрема показників стресостійкості, комунікативних навичок, готовності до виконання завдань та рівня командної взаємодії; спостереження за поведінкою учасників у процесі тренінгових занять; аналіз результатів впровадження програми соціально-психологічної підготовки.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані у практичній діяльності соціальних працівників, психологів та інших фахівців, які працюють із

військовослужбовцями, зокрема у процесі їх соціально-психологічної підготовки, адаптації та реабілітації. Розроблена та апробована програма соціально-психологічної підготовки може бути впроваджена у діяльність військових частин, навчальних закладів та центрів підготовки з метою підвищення рівня психологічної готовності військовослужбовців до виконання миротворчих завдань. Матеріали дослідження доцільно використовувати: у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників; при розробці тренінгових програм та навчальних курсів; у діяльності соціальних служб та відділень ветеранської політики у громадах; у роботі з родинами військовослужбовців; для удосконалення системи соціально-психологічної підтримки військових. Результати дослідження сприяють підвищенню ефективності соціальної роботи, формуванню психологічної стійкості військовослужбовців та їх успішній адаптації до умов служби і цивільного життя.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи УДПУ імені Павла Тичини, а також на засіданнях Наукового товариства студентів та аспірантів. Основні положення та результати дослідження були представлені під час обговорення практичних аспектів соціально-психологічної підготовки військовослужбовців, що дало змогу отримати фахові зауваження та рекомендації щодо вдосконалення розробленої програми. Результати дослідження впроваджувалися у процесі організації та проведення тренінгових занять із соціально-психологічної підготовки, що підтвердило їх практичну значущість та ефективність.

Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ВИКОНАННЯ МИРОТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ**

1.1. Теоретичні підходи до соціально-психологічної підготовки військовослужбовців

Соціально-психологічна підготовка військовослужбовців є важливим складником їх професійного становлення та ефективного виконання службових обов'язків, особливо в умовах участі у миротворчих місіях. У сучасній науковій літературі ця підготовка розглядається як комплексний процес формування психологічної готовності, стійкості до стресових впливів, здатності до адаптації та ефективної взаємодії у соціальному середовищі.

Військова служба пов'язана з підвищеним рівнем психоемоційного навантаження, ризиком для життя та необхідністю прийняття рішень в умовах невизначеності. У зв'язку з цим соціально-психологічна підготовка виступає не лише як елемент професійного навчання, але і як засіб збереження психічного здоров'я військовослужбовців.

Згідно з сучасними підходами, соціально-психологічна підготовка включає формування таких якостей, як:

- стресостійкість;
- емоційна стабільність;
- здатність до саморегуляції;
- комунікативна компетентність;
- адаптивність до змінного середовища.

Важливим аспектом є також розвиток соціальної компетентності, яка передбачає здатність до взаємодії в колективі, вирішення конфліктів, толерантність та міжкультурну чутливість.

Соціальна робота з військовослужбовцями є невід'ємною частиною їх підготовки, оскільки спрямована на забезпечення соціального захисту,

підтримки, адаптації та реабілітації. Вона має на меті збереження фізичних і психічних ресурсів військових, а також сприяння їх гармонійному розвитку в суспільстві .

Отже, соціально-психологічна підготовка військовослужбовців є багатогранним процесом, що поєднує психологічні, соціальні та педагогічні аспекти і спрямований на формування готовності до виконання складних професійних завдань.

Соціально-психологічна підготовка військовослужбовців є важливою складовою їх професійної діяльності, особливо в умовах виконання миротворчих завдань, які характеризуються підвищеним рівнем стресу, невизначеності та необхідністю швидкої адаптації до нових соціокультурних умов.

Військовослужбовці під час участі у миротворчих місіях стикаються не лише з фізичними навантаженнями, але й із значними психологічними викликами, що потребує належного рівня підготовки. Вони належать до соціально вразливих категорій населення, оскільки зазнають впливу як зовнішніх, так і внутрішніх чинників .

Особливістю такої підготовки є її комплексність, що включає поєднання соціально-психологічного, соціально-педагогічного та інформаційного напрямів. Це дозволяє забезпечити не лише професійну ефективність, але й особистісний розвиток військовослужбовців.

Особливе значення має використання тренінгових технологій, які сприяють розвитку комунікативних навичок, формуванню стресостійкості, згуртованості колективу та попередженню професійного вигорання.

Таким чином, соціально-психологічна підготовка є необхідною умовою успішного виконання миротворчих завдань і важливим чинником забезпечення психологічної безпеки військовослужбовців.

Соціальна робота відіграє ключову роль у процесі підготовки військовослужбовців, оскільки забезпечує комплексний підхід до вирішення їх соціальних і психологічних проблем. Вона спрямована на

створення умов для ефективної адаптації військових до професійної діяльності, підтримку їх психоемоційного стану та розвиток особистісного потенціалу.

Основними напрямами соціальної роботи з військовослужбовцями є:

- соціальний захист;
- соціальна підтримка;
- соціальне обслуговування;
- соціально-психологічна адаптація.

Соціальні працівники здійснюють важливі функції, зокрема:

- вивчення соціально-психологічного стану військовослужбовців;
- організацію психологічної допомоги;
- проведення адаптаційних заходів;
- координацію взаємодії між різними службами.

Особливе значення має соціально-психологічна підтримка військових та їхніх сімей, оскільки саме сімейне середовище значною мірою впливає на психоемоційний стан військовослужбовця.

Сучасна соціальна робота передбачає використання різних методів і технологій, серед яких:

- індивідуальне консультування;
- групова терапія;
- сімейна терапія;
- соціальний супровід;
- тренінгові програми .

Таким чином, соціальна робота є важливим інструментом підготовки військовослужбовців, який забезпечує їх готовність до виконання професійних завдань та сприяє їх соціальній адаптації.

У результаті теоретичного аналізу встановлено, що соціально-психологічна підготовка військовослужбовців є необхідною умовою їх

ефективної професійної діяльності, особливо в умовах виконання миротворчих завдань.

З'ясовано, що така підготовка має комплексний характер і включає формування психологічної стійкості, соціальної компетентності та адаптаційних можливостей військовослужбовців.

Визначено, що соціальна робота відіграє ключову роль у забезпеченні підготовки військових, оскільки спрямована на підтримку їх психічного здоров'я, соціального захисту та адаптації до умов служби.

Доведено, що ефективність соціально-психологічної підготовки значною мірою залежить від використання сучасних методів і технологій, зокрема соціально-психологічних тренінгів, які сприяють розвитку необхідних професійних і особистісних якостей.

Соціально-психологічна підготовка військовослужбовців є важливим складником системи їх професійної підготовки, що забезпечує ефективність виконання службових завдань, особливо в умовах підвищеного ризику та стресу. У сучасній науковій думці вона розглядається як комплексний процес формування психологічної готовності, стійкості до екстремальних умов діяльності та здатності до соціальної взаємодії.

У науковій літературі існує кілька основних підходів до розуміння сутності соціально-психологічної підготовки військовослужбовців. Перш за все, це **системний підхід**, відповідно до якого підготовка розглядається як цілісна система взаємопов'язаних компонентів: психологічного, соціального, професійного та педагогічного. Такий підхід дозволяє врахувати всі фактори, що впливають на формування особистості військовослужбовця, та забезпечити узгодженість різних напрямів підготовки.

Другим важливим є **діяльнісний підхід**, який акцентує увагу на формуванні практичних навичок поведінки в реальних умовах служби. У межах цього підходу соціально-психологічна підготовка спрямована на

розвиток умінь приймати рішення в умовах невизначеності, діяти в стресових ситуаціях, ефективно взаємодіяти в колективі та виконувати професійні завдання.

Не менш важливим є **особистісно орієнтований підхід**, який передбачає врахування індивідуальних особливостей військовослужбовця: його психологічного стану, рівня підготовки, мотивації, цінностей та життєвого досвіду. У межах цього підходу підготовка спрямована на розвиток особистісного потенціалу, формування внутрішніх ресурсів та здатності до саморегуляції.

Значну роль відіграє також **компетентнісний підхід**, який орієнтує підготовку на формування ключових компетентностей, необхідних для ефективної професійної діяльності. До таких компетентностей належать:

- комунікативна;
- емоційно-вольова;
- стресостійкість;
- здатність до командної роботи;
- міжкультурна компетентність.

У контексті сучасних викликів особливої актуальності набуває **інтегративний підхід**, який поєднує елементи різних теоретичних концепцій та забезпечує комплексний вплив на особистість військовослужбовця. Він передбачає поєднання психологічної підготовки з соціальною роботою, педагогічними методами та практичним навчанням.

Важливим аспектом є також розгляд соціально-психологічної підготовки як складової соціальної роботи з військовослужбовцями. У цьому контексті вона спрямована не лише на підготовку до виконання професійних завдань, але й на забезпечення соціального захисту, підтримки, адаптації та реабілітації військових. Соціальна робота виступає важливим інструментом формування психологічної стійкості, профілактики дезадаптації та збереження психічного здоров’я військовослужбовців.

Реабілітація є невід'ємною складовою соціально-психологічної підготовки військовослужбовців, оскільки забезпечує відновлення їх фізичного, психологічного та соціального функціонування після впливу стресових і травматичних чинників військової діяльності. В умовах участі у бойових діях та миротворчих місіях значення реабілітаційних заходів суттєво зростає, оскільки вони спрямовані не лише на подолання наслідків травматичного досвіду, але й на формування готовності до подальшої професійної діяльності.

Реабілітація військовослужбовців має комплексний характер і включає кілька взаємопов'язаних напрямів: медичний, психологічний, соціальний та професійний. Такий підхід дозволяє охопити всі аспекти життєдіяльності особистості та забезпечити її повноцінне відновлення.

Психологічна реабілітація спрямована на подолання наслідків стресу, зниження рівня тривожності, агресивності, профілактику та корекцію посттравматичних стресових розладів. Вона передбачає використання індивідуального та групового консультування, психотерапії, тренінгів саморегуляції та відновлення емоційної рівноваги.

Соціальна реабілітація полягає у відновленні соціальних зв'язків, соціального статусу військовослужбовця, його інтеграції в суспільство та адаптації до цивільного життя. Вона включає соціальний супровід, допомогу у вирішенні побутових проблем, працевлаштуванні, а також підтримку сім'ї військовослужбовця.

Професійна реабілітація спрямована на відновлення або розвиток професійних навичок, перекваліфікацію та підготовку до подальшої трудової діяльності. Це особливо актуально для військових, які отримали поранення або втратили можливість виконувати попередні службові функції.

Важливим аспектом є те, що реабілітація має бути **безперервним процесом**, який починається ще під час проходження служби, продовжується після виконання завдань і завершується повною

соціальною адаптацією особистості. Такий підхід дозволяє не лише усунути негативні наслідки травматичного досвіду, але й попередити їх виникнення.

У системі соціально-психологічної підготовки реабілітація виконує декілька ключових функцій:

- відновлювальну (повернення психічного та фізичного ресурсу);
- адаптаційну (пристосування до нових умов життя і діяльності);
- профілактичну (запобігання розвитку психічних розладів);
- розвивальну (формування нових життєвих і професійних стратегій).

Особливу роль у процесі реабілітації відіграє міждисциплінарна взаємодія фахівців: соціальних працівників, психологів, медиків, реабілітологів. Саме комплексна робота команди спеціалістів забезпечує найбільш ефективний результат.

Отже, реабілітація є ключовим елементом соціально-психологічної підготовки військовослужбовців, який сприяє відновленню їх життєвих ресурсів, підвищенню психологічної стійкості та забезпеченню успішної адаптації як у професійному, так і в соціальному середовищі.

Міждисциплінарний підхід є одним із ключових принципів організації соціально-психологічної підготовки військовослужбовців, оскільки дозволяє комплексно враховувати багатогранність проблем, з якими стикаються військові в умовах служби та виконання миротворчих завдань. Сучасна військова діяльність пов’язана не лише з фізичними навантаженнями, але й із значними психологічними, соціальними та медичними викликами, що потребує залучення фахівців різних галузей.

Сутність міждисциплінарного підходу полягає у поєднанні знань, методів і технологій різних наук — психології, соціальної роботи, медицини, педагогіки, реабілітології — з метою забезпечення всебічної підготовки та підтримки військовослужбовців. Такий підхід дозволяє

розглядати особистість військового як цілісну систему, в якій взаємопов’язані фізичні, психічні та соціальні аспекти.

У процесі соціально-психологічної підготовки міждисциплінарний підхід реалізується через діяльність мультидисциплінарної команди, до складу якої входять:

- соціальні працівники;
- психологи;
- медичні працівники;
- реабілітологи;
- педагоги та тренери.

Кожен із фахівців виконує специфічні функції, доповнюючи один одного. Так, психологи забезпечують діагностику та корекцію емоційного стану, соціальні працівники здійснюють соціальний супровід і підтримку, медики відповідають за фізичне здоров’я, а реабілітологи — за відновлення функціональних можливостей організму.

Особливе значення міждисциплінарний підхід має у процесі підготовки військовослужбовців до виконання миротворчих завдань, оскільки такі місії передбачають взаємодію з різними соціальними групами, культурами та інституціями. У цьому контексті важливо забезпечити не лише професійну, але й соціально-комунікативну, психологічну та міжкультурну готовність військових.

Застосування міждисциплінарного підходу дозволяє:

- забезпечити комплексне вирішення проблем військовослужбовців;
- підвищити ефективність соціально-психологічної підготовки;
- знизити ризики психологічних травм та дезадаптації;
- сприяти швидшій реабілітації та соціальній інтеграції;
- формувати стійкі адаптаційні механізми.

Крім того, міждисциплінарний підхід сприяє впровадженню інноваційних методів роботи, таких як тренінгові програми,

психотерапевтичні техніки, арт-терапія, тілесно-орієнтовані практики, що значно підвищує ефективність підготовки військовослужбовців.

Важливо підкреслити, що ефективність реалізації міждисциплінарного підходу залежить від узгодженості дій фахівців, чіткої координації їх діяльності, а також наявності єдиної стратегії роботи з військовослужбовцями.

Отже, міждисциплінарний підхід є необхідною умовою якісної соціально-психологічної підготовки військовослужбовців, що забезпечує комплексний вплив на особистість, підвищує рівень її готовності до виконання професійних завдань та сприяє збереженню психічного і фізичного здоров'я.

Отже, соціально-психологічна підготовка є важливим елементом системи професійної підготовки військовослужбовців та потребує подальшого вдосконалення з урахуванням сучасних викликів.

1.2. Напрями та зміст соціально-психологічної роботи з військовослужбовцями у процесі підготовки до миротворчих завдань

Соціально-психологічна робота з військовослужбовцями є важливим складником їх професійної підготовки, оскільки спрямована на подолання кризових станів, формування адаптаційних механізмів та забезпечення ефективної діяльності як у військовому, так і в цивільному середовищі. В умовах сучасних викликів, пов'язаних із тривалими бойовими діями та участю у миротворчих місіях, значення такої роботи суттєво зростає.

Наукові дослідження свідчать, що військовослужбовці та ветерани є однією з найбільш уразливих категорій населення через поєднання медичних, психологічних, соціальних та особистісних проблем, які виникають унаслідок бойового досвіду та тривалого перебування у стресових умовах . Це зумовлює необхідність комплексного підходу до організації соціально-психологічної роботи.

Соціально-психологічну роботу з військовослужбовцями доцільно розглядати як професійну діяльність, спрямовану на допомогу у подоланні криз, зменшенні ризиків дезадаптації, формуванні нових соціальних навичок та забезпеченні успішної інтеграції в соціум . У контексті підготовки до миротворчих завдань вона набуває превентивного характеру, оскільки спрямована на формування готовності до дії в складних умовах.

Основними напрямами соціально-психологічної роботи є:

1. Психологічна підтримка та робота з травматичним досвідом. Цей напрям передбачає надання допомоги у подоланні посттравматичних стресових розладів, емоційного напруження, тривожності та інших психологічних наслідків бойового стресу. Важливим є формування навичок саморегуляції, емоційного контролю та психологічної стійкості.

2. Соціально-психологічна адаптація. Полягає у підготовці військовослужбовців до змін середовища, нових умов служби та міжкультурної взаємодії. Особливо актуальною вона є в умовах миротворчих місій, де військові взаємодіють із представниками інших культур, релігій та соціальних груп.

3. Соціальна реадаптація. Спрямована на подолання дезадаптації та підготовку до повернення у цивільне життя. Вона включає професійну орієнтацію, перекваліфікацію, розвиток соціальних ролей та відновлення соціального статусу особистості .

4. Соціально-педагогічна реабілітація. Передбачає формування нових моделей поведінки, розвиток комунікативних навичок, відновлення соціальних зв’язків та інтеграцію у соціальне середовище. Важливу роль відіграє розвиток так званих «м’яких навичок» (soft skills), таких як гнучкість, адаптивність, здатність до співпраці.

5. Соціально-інформаційна підтримка. Охоплює інформування військовослужбовців щодо їхніх прав, можливостей отримання соціальної допомоги, доступу до ресурсів підтримки, а також формування навичок орієнтації в інформаційному просторі.

Важливо підкреслити, що ефективність соціально-психологічної роботи залежить від її системності та безперервності. Вона має здійснюватися на всіх етапах: до виконання завдань, під час служби та після її завершення. Такий підхід дозволяє не лише підвищити професійну готовність військовослужбовців, але й знизити ризики психологічних травм та соціальної дезадаптації.

Зміст соціально-психологічної роботи визначається специфікою миротворчих місій, які передбачають не лише виконання військових функцій, але й взаємодію з цивільним населенням, представниками інших культур, міжнародними організаціями. Це зумовлює необхідність формування у військовослужбовців широкого спектра соціальних і психологічних компетентностей.

Одним із ключових напрямів є **психологічна підготовка**, яка спрямована на формування стресостійкості, емоційної стабільності та здатності до саморегуляції. У межах цього напряму здійснюється підготовка військовослужбовців до дії в екстремальних умовах, розвиток навичок подолання стресу, контролю емоційних реакцій та прийняття рішень у кризових ситуаціях.

Важливим є також **соціально-психологічна адаптація**, що передбачає підготовку до змін середовища, нових умов служби та міжкультурної взаємодії. Миротворчі місії часто відбуваються в інших країнах, тому військовослужбовці повинні бути готовими до сприйняття культурних відмінностей, дотримання норм і традицій інших народів, ефективної комунікації з представниками різних соціальних груп.

Наступним напрямом є **розвиток комунікативних навичок**, який включає формування вмінь ефективного спілкування, ведення переговорів, вирішення конфліктів, роботи в команді. Цей напрям має особливе значення, оскільки успішність миротворчих операцій значною мірою залежить від здатності військовослужбовців встановлювати довірливі відносини та взаємодіяти з оточенням.

Суттєве місце займає **профілактика психологічних порушень**, яка спрямована на попередження розвитку посттравматичних стресових розладів, емоційного вигорання, тривожності та інших негативних станів. У цьому контексті застосовуються методи психологічного консультування, тренінги саморегуляції, релаксаційні техніки та інші профілактичні заходи.

Окремим напрямом є **соціальна підтримка військовослужбовців та їхніх сімей**, яка включає соціальний супровід, консультування, допомогу у вирішенні соціально-побутових питань. Важливість цього напряму зумовлена тим, що сімейне середовище істотно впливає на психологічний стан військового та його готовність до виконання службових обов’язків.

Важливою складовою є також **реабілітаційний напрям**, який передбачає відновлення психоемоційного стану військовослужбовців, формування адаптаційних механізмів та підготовку до повернення до мирного життя. Реабілітація має безперервний характер і здійснюється як до, так і після виконання миротворчих завдань.

Зміст соціально-психологічної роботи реалізується через різноманітні форми та методи, серед яких:

- соціально-психологічні тренінги;
- індивідуальне та групове консультування;
- рольові ігри та моделювання ситуацій;
- психотерапевтичні та релаксаційні техніки;
- інформаційно-просвітницька робота.

Застосування цих методів дозволяє забезпечити активне залучення військовослужбовців до процесу підготовки, сприяє формуванню практичних навичок та підвищує ефективність навчання.

Ефективність соціально-психологічної підготовки військовослужбовців значною мірою залежить від використання сучасних методів і технологій, які забезпечують формування необхідних професійних, психологічних і соціальних компетентностей. У контексті підготовки до виконання миротворчих завдань особливого значення набувають активні та інтерактивні методи навчання, що дозволяють максимально наблизити процес підготовки до реальних умов діяльності.

Серед основних методів соціально-психологічної підготовки слід виділити **тренінгові технології**, які є однією з найбільш ефективних форм формування практичних навичок. Соціально-психологічний тренінг розглядається як спеціально організований процес навчання, спрямований на розвиток комунікативних здібностей, стресостійкості, емоційної саморегуляції та здатності до роботи в команді.

До найбільш поширених тренінгових методів належать:

1. Рольові ігри Даний метод передбачає моделювання реальних ситуацій, з якими можуть стикатися військовослужбовці під час миротворчих місій. Учасники виконують певні ролі, що дозволяє їм відпрацювати навички поведінки в конфліктних або кризових умовах, розвинути здатність до прийняття рішень та ефективної комунікації.

2. Кейс-метод (аналіз ситуацій) Полягає у розгляді конкретних практичних випадків (кейсів), що дає змогу військовослужбовцям навчитися аналізувати ситуацію, визначати проблему, обирати оптимальні способи її вирішення та оцінювати наслідки прийнятих рішень.

3. Групові дискусії Сприяють формуванню навичок аргументації, критичного мислення, вмінню висловлювати власну позицію та враховувати думки інших. Вони також допомагають розвивати командну взаємодію та згуртованість колективу.

4. Психотренінги саморегуляції Спрямовані на формування навичок управління емоційними станами, зниження рівня стресу, тривожності та напруги. До них належать дихальні вправи, релаксаційні техніки, елементи аутогенного тренування.

5. Арт-терапевтичні методи Використовуються для зниження емоційного напруження, відновлення психологічного балансу та розвитку творчого потенціалу. Вони дозволяють військовослужбовцям безпечно виражати свої емоції та переживання.

Крім тренінгових технологій, у соціально-психологічній підготовці застосовуються й інші методи:

- **індивідуальне консультування** — спрямоване на вирішення особистісних проблем, підвищення самооцінки та психологічної стійкості;
- **групова терапія** — дозволяє отримати підтримку від інших учасників, сформувати довіру та взаєморозуміння;
- **психоосвіта** — передбачає інформування військовослужбовців про особливості стресу, способи його подолання та збереження психічного здоров'я;
- **моделювання екстремальних ситуацій** — сприяє формуванню готовності до дій в умовах ризику та невизначеності.

Особливістю сучасних підходів є поєднання різних методів у межах комплексних програм підготовки, що дозволяє досягти більш високих результатів. Важливим є також принцип практичної спрямованості, який передбачає активну участь військовослужбовців у навчальному процесі та формування реальних навичок поведінки.

Застосування тренінгових технологій сприяє:

- підвищенню психологічної стійкості;
- розвитку комунікативних навичок;
- формуванню командної взаємодії;
- зниженню рівня стресу;
- підвищенню ефективності професійної діяльності.

Отже, методи та тренінгові технології соціально-психологічної підготовки військовослужбовців є важливим інструментом формування їх готовності до виконання миротворчих завдань. Їх використання забезпечує не лише розвиток професійних компетентностей, але й сприяє збереженню психічного здоров'я та успішній адаптації військовослужбовців у складних умовах служби.

Індивідуальне консультування є важливим методом соціально-психологічної роботи з військовослужбовцями, який забезпечує адресну психологічну підтримку та сприяє формуванню їх психологічної готовності до виконання службових завдань, зокрема у миротворчих місіях. Його особливість полягає у врахуванні індивідуально-психологічних характеристик особистості, життєвого досвіду, емоційного стану та рівня адаптації військовослужбовця.

Основною метою індивідуального консультування є допомога військовослужбовцю у подоланні психологічних труднощів, зниженні рівня стресу, розвитку навичок саморегуляції та підвищенні психологічної стійкості. У процесі консультування фахівець допомагає клієнту усвідомити власні переживання, знайти ефективні способи реагування на складні ситуації та сформувати конструктивні поведінкові стратегії.

Індивідуальне консультування виконує низку важливих функцій:

- **діагностичну** — виявлення психологічних проблем, рівня тривожності, стресу, ознак емоційного вигорання;
- **корекційну** — зміна негативних установок, поведінкових реакцій та емоційних станів;
- **підтримуючу** — надання емоційної підтримки, формування відчуття безпеки та довіри;
- **профілактичну** — запобігання розвитку психічних розладів і дезадаптації;
- **розвивальну** — формування навичок саморегуляції, самоконтролю та ефективної комунікації.

Особливого значення індивідуальне консультування набуває у процесі підготовки до миротворчих завдань, оскільки дозволяє врахувати специфічні виклики, пов’язані з перебуванням у незнайомому соціокультурному середовищі, підвищеною відповідальністю та ризиком. Воно допомагає військовослужбовцям сформувати впевненість у власних силах, підготуватися до можливих стресових ситуацій та виробити ефективні механізми психологічного захисту.

Крім того, індивідуальне консультування є важливим інструментом роботи з наслідками травматичного досвіду, оскільки забезпечує конфіденційність, глибину опрацювання проблем та можливість побудови довірливих відносин між фахівцем і військовослужбовцем.

Отже, індивідуальне консультування відіграє ключову роль у системі соціально-психологічної підготовки військовослужбовців, забезпечуючи їх психологічну підтримку, розвиток особистісних ресурсів та підвищення готовності до виконання професійних завдань у складних умовах.

Групова робота є важливим методом соціально-психологічної підготовки військовослужбовців, який сприяє розвитку комунікативних навичок, формуванню згуртованості колективу та підвищенню психологічної стійкості. На відміну від індивідуального консультування, вона передбачає взаємодію учасників у групі, що дозволяє не лише отримувати підтримку, але й навчатися через досвід інших.

Основною метою групової роботи є створення безпечного середовища, в якому військовослужбовці можуть відкрито обговорювати свої переживання, обмінюватися досвідом та формувати ефективні моделі поведінки. Такий формат роботи особливо важливий у підготовці до миротворчих завдань, де ключову роль відіграє здатність до командної взаємодії.

Групова робота виконує низку важливих функцій:

- **соціалізуючу** — сприяє розвитку навичок взаємодії, співпраці та довіри;

- **підтримуючу** — забезпечує емоційну підтримку через спільний досвід;
- **навчальну** — формує нові поведінкові стратегії через спостереження та практику;
- **корекційну** — допомагає змінити неефективні моделі поведінки;
- **профілактичну** — запобігає розвитку психологічних проблем.

У процесі підготовки військовослужбовців застосовуються різні форми групової роботи, зокрема:

- соціально-психологічні тренінги;
- групові дискусії;
- групова психотерапія;
- командні вправи;
- рольові ігри.

Особливе значення має **групова динаміка**, яка сприяє формуванню почуття єдності, взаємної підтримки та довіри між учасниками. Це дозволяє знизити рівень тривожності, підвищити впевненість у власних силах та сформувати відчуття приналежності до колективу.

У контексті миротворчих місій групова робота допомагає військовослужбовцям:

- навчитися працювати в багатонаціональних командах;
- ефективно вирішувати конфлікти;
- розвивати толерантність і міжкультурну компетентність;
- формувати навички взаємопідтримки в складних умовах.

Крім того, групова робота сприяє розвитку рефлексії, оскільки учасники отримують зворотний зв’язок від інших, що дозволяє їм краще усвідомлювати власну поведінку та її вплив на оточення.

Отже, групова робота є важливим інструментом соціально-психологічної підготовки військовослужбовців, який забезпечує

формування навичок командної взаємодії, підвищення психологічної стійкості та ефективну адаптацію до умов виконання миротворчих завдань.

Тренінгові технології є одним із найбільш ефективних інструментів соціально-психологічної підготовки військовослужбовців, оскільки забезпечують активне засвоєння знань і формування практичних навичок. На відміну від традиційних форм навчання, тренінги орієнтовані на участь, досвід і взаємодію, що особливо важливо в умовах підготовки до миротворчих завдань.

Основною метою тренінгів є розвиток ключових компетентностей: стресостійкості, комунікативних навичок, здатності до командної роботи, прийняття рішень у складних умовах. У процесі тренінгів військовослужбовці мають можливість відпрацьовувати поведінкові моделі, отримувати зворотний зв’язок і коригувати власні дії.

Тренінгові технології виконують такі функції:

- **навчальну** — формування нових знань і навичок;
- **розвивальну** — розвиток особистісних якостей;
- **корекційну** — зміна неефективних моделей поведінки;
- **профілактичну** — запобігання стресу та вигоранню.

Таким чином, тренінги є ефективним засобом підготовки військовослужбовців до діяльності в умовах підвищеного психологічного навантаження.

Кейс-метод (метод аналізу ситуацій) є важливим інструментом формування аналітичного мислення та професійних навичок військовослужбовців. Його сутність полягає у розгляді реальних або змодельованих ситуацій, що дозволяє наблизити процес навчання до практичної діяльності.

У процесі роботи з кейсами військовослужбовці:

- аналізують ситуацію;
- визначають проблему;
- шукають альтернативні рішення;

- оцінюють можливі наслідки.

Цей метод сприяє розвитку критичного мислення, здатності до прийняття рішень в умовах невизначеності та відповідальності за власні дії. Особливо актуальним кейс-метод є у підготовці до миротворчих місій, де військові стикаються з нестандартними ситуаціями, що потребують швидкої реакції та гнучкого мислення.

Крім того, кейс-метод дозволяє формувати навички колективного обговорення та командного прийняття рішень, що є важливим у військовій діяльності.

Рольові ігри є ефективним методом моделювання реальних ситуацій, що дозволяє військовослужбовцям відпрацьовувати поведінкові стратегії у безпечному середовищі. Вони передбачають виконання учасниками певних ролей, що відображають реальні професійні ситуації.

Застосування рольових ігор сприяє:

- розвитку комунікативних навичок;
- формуванню вмінь вирішувати конфлікти;
- підвищенню впевненості у власних діях;
- розвитку емпатії та розуміння інших;
- формуванню навичок поведінки в кризових ситуаціях.

У контексті миротворчих завдань рольові ігри дозволяють моделювати взаємодію з цивільним населенням, представниками інших культур, міжнародними організаціями, що сприяє формуванню міжкультурної компетентності.

Важливою перевагою цього методу є можливість отримання негайного зворотного зв’язку та аналізу власної поведінки, що значно підвищує ефективність навчання.

Отже, рольові ігри є важливим компонентом соціально-психологічної підготовки військовослужбовців, який забезпечує формування практичних навичок та готовності до дій у реальних умовах.

Отже, соціально-психологічна робота з військовослужбовцями є багатовимірним процесом, який включає різні напрями підтримки та розвитку особистості. Її реалізація у процесі підготовки до миротворчих завдань сприяє формуванню психологічної стійкості, підвищенню ефективності діяльності та забезпеченню успішної соціальної інтеграції військових.

1.3. Система соціальних служб у роботі з військовослужбовцями

Система соціальних служб відіграє ключову роль у забезпеченні соціального захисту військовослужбовців, особливо в умовах збройного конфлікту та участі у миротворчих місіях. Вона охоплює комплекс державних і недержавних інституцій, діяльність яких спрямована на підтримку осіб, що перебувають у складних життєвих обставинах.

Соціальна робота в цій системі визначається як професійна діяльність, спрямована на забезпечення соціально-економічних умов життя громадян, подолання кризових ситуацій та відновлення соціального функціонування особистості . У контексті роботи з військовослужбовцями її значення зростає, оскільки ця категорія населення характеризується підвищеним рівнем соціальної вразливості.

До основних суб’єктів системи соціальних служб належать:

- органи державної влади (Міністерство соціальної політики, місцеві органи соціального захисту);
- центри соціальних служб;
- центри соціально-психологічної допомоги;
- реабілітаційні установи;
- громадські та благодійні організації.

Центри соціальних служб здійснюють комплексну допомогу військовослужбовцям, включаючи соціальний супровід, консультування, психологічну підтримку та організацію реабілітаційних заходів. Вони

працюють із клієнтами, які не можуть самостійно подолати складні життєві обставини, забезпечуючи доступ до необхідних ресурсів і послуг .

Особливе місце займають центри соціально-психологічної допомоги, які надають:

- психологічну підтримку;
- соціально-педагогічні послуги;
- інформаційні консультації;
- допомогу у кризових ситуаціях.

Таким чином, система соціальних служб виступає базовим механізмом реалізації державної політики соціального захисту військовослужбовців, забезпечуючи їх підтримку на всіх етапах служби та після її завершення.

Військовослужбовці, особливо учасники бойових дій, стикаються з комплексом соціальних проблем, які суттєво впливають на їх якість життя та здатність до соціальної адаптації.

Результати соціальних досліджень свідчать, що найбільш поширеними є:

1. Психологічні проблеми

До них належать посттравматичні стресові розлади, тривожність, агресивність, емоційна нестабільність. Часто військовослужбовці відчувають постійну напругу, потребу контролювати ситуацію, що ускладнює їх соціальну взаємодію .

2. Соціально-побутові проблеми

Це, зокрема, недостатній рівень житлового забезпечення, складнощі з працевлаштуванням після служби, фінансові труднощі.

3. Проблеми соціальної адаптації

Військовослужбовці часто стикаються з труднощами повернення до цивільного життя, зміною соціальних ролей та необхідністю інтеграції у нове середовище.

4. Сімейні проблеми

Поширеними є конфлікти в сім'ї, непорозуміння з близькими, що виникають через зміну поведінки, емоційний стан та пережитий травматичний досвід.

5. Фізіологічні та медичні проблеми

До них належать поранення, інвалідність, хронічні захворювання, що потребують тривалого лікування та реабілітації.

Таким чином, проблеми військовослужбовців мають комплексний характер і потребують міждисциплінарного підходу до їх вирішення.

Ефективність соціально-психологічної роботи з військовослужбовцями значною мірою залежить від використання сучасних технологій та методів впливу.

Серед основних методів виділяють:

Психотерапевтичні методи

- **Когнітивна терапія** – допомагає змінити негативні установки та поведінкові моделі.
- **Раціональна психотерапія** – спрямована на логічне осмислення проблем та зміну ставлення до них.
- **Сугестивна терапія** – використовує навіювання для зниження тривожності та емоційної напруги .

Реабілітаційні методи

- працетерапія (залучення до діяльності);
- фізична реабілітація;
- арт-терапія (використання творчості для відновлення емоційного стану);
- каністерапія (реабілітація за участю тварин).

Соціально-педагогічні методи

- тренінги соціальних навичок;
- розвиток комунікації;
- формування адаптивної поведінки.

Сімейна терапія

Важливим напрямом є робота з родиною військовослужбовця, яка допомагає:

- зменшити конфлікти;
- відновити взаєморозуміння;
- створити підтримуюче середовище.

Важливо зазначити, що ефективна соціально-психологічна робота здійснюється мультидисциплінарною командою, до складу якої входять соціальні працівники, психологи, медики, реабілітологи .

Система соціальних служб відіграє ключову роль у забезпеченні соціального захисту, підтримки та реабілітації військовослужбовців і ветеранів. В умовах сучасних викликів, пов'язаних із воєнними діями, особливого значення набуває розвиток місцевої інфраструктури соціальної підтримки, зокрема створення та функціонування відділень ветеранської політики у територіальних громадах.

Відділення ветеранської політики є важливим елементом децентралізованої системи соціальної роботи, що забезпечує реалізацію державної політики на місцевому рівні. Їх діяльність спрямована на задоволення потреб військовослужбовців, ветеранів війни, осіб з інвалідністю внаслідок війни, а також членів їхніх сімей.

Основними завданнями таких відділень є:

- забезпечення соціального захисту та підтримки ветеранів;
- організація соціального супроводу військовослужбовців після демобілізації;
- координація надання соціальних, психологічних та реабілітаційних послуг;
- сприяння працевлаштуванню та професійній адаптації;
- забезпечення доступу до пільг, компенсацій і державних гарантій.

Важливим напрямом діяльності є **соціально-психологічна підтримка**, яка включає консультування, кризове втручання, організацію груп взаємодопомоги, а також направлення до спеціалізованих служб. Саме на рівні громади військовослужбовці мають найбільш доступний контакт із фахівцями, що сприяє своєчасному виявленню проблем і наданню допомоги.

Відділення ветеранської політики виконують також **координаційну функцію**, забезпечуючи взаємодію між різними суб'єктами соціальної роботи:

- органами місцевого самоврядування;
- центрами соціальних служб;
- закладами охорони здоров'я;
- громадськими та волонтерськими організаціями;
- реабілітаційними установами.

Особливе значення має впровадження **індивідуального підходу** до кожного ветерана або військовослужбовця. У цьому контексті застосовується соціальний супровід, який передбачає оцінку потреб, складання індивідуального плану допомоги та моніторинг результатів.

У сучасних умовах активно розвивається інститут **фахівця із супроводу ветеранів війни**, який працює безпосередньо в громадах. Його діяльність спрямована на:

- допомогу у вирішенні соціально-побутових питань;
- підтримку в процесі адаптації до цивільного життя;
- посередництво між ветераном та державними структурами;
- надання інформаційної та психологічної допомоги.

Важливим аспектом є також розвиток **інтегрованих соціальних послуг**, що передбачає поєднання різних видів допомоги (соціальної, психологічної, медичної, правової) в межах єдиної системи. Це дозволяє підвищити ефективність підтримки та забезпечити комплексний підхід до вирішення проблем військовослужбовців.

Разом з тим, система соціальних служб у громадах стикається з низкою проблем, зокрема:

- недостатнім кадровим забезпеченням;
- обмеженими фінансовими ресурсами;
- недостатнім рівнем підготовки фахівців;
- потребою у вдосконаленні координації між службами.

Попри це, розвиток відділень ветеранської політики є важливим кроком у формуванні ефективної системи соціальної підтримки військовослужбовців, що відповідає сучасним потребам суспільства.

Отже, система соціальних служб, зокрема відділення ветеранської політики у громадах, відіграє ключову роль у забезпеченні соціального захисту, психологічної підтримки та інтеграції військовослужбовців і ветеранів. Її подальший розвиток сприятиме підвищенню якості життя цієї категорії населення та ефективній реалізації державної соціальної політики.

Робота з родиною військовослужбовця є важливим напрямом соціально-психологічної діяльності, оскільки сім’я виступає ключовим ресурсом підтримки, адаптації та відновлення особистості військового. В умовах виконання службових обов’язків, особливо під час участі у бойових діях або миротворчих місіях, саме сімейне середовище значною мірою впливає на психоемоційний стан військовослужбовця та його готовність до професійної діяльності.

Сім’ї військових часто стикаються з низкою труднощів: тривала розлука, невизначеність, підвищена тривожність, зміна ролей у сім’ї, а також адаптація до нових умов життя після повернення військовослужбовця. Це може призводити до конфліктів, емоційного відчуження та погіршення психологічного клімату в родині.

У зв’язку з цим соціально-психологічна робота з родиною має комплексний характер і включає такі основні напрями:

1. Психологічна підтримка членів сім'ї
Передбачає надання консультативної допомоги, роботу з тривожністю, страхами, емоційним виснаженням. Особлива увага приділяється подоланню наслідків стресу, пов'язаного з очікуванням або поверненням військовослужбовця.

2. Підготовка родини до повернення військового
Спрямована на формування реалістичних очікувань, розуміння можливих змін у поведінці військовослужбовця, запобігання конфліктам та налагодження взаєморозуміння.

3. Сімейне консультування
Допомагає вирішувати міжособистісні конфлікти, відновлювати довіру, покращувати комунікацію між членами родини та формувати здорові моделі взаємодії.

4. Соціальна підтримка
Включає допомогу у вирішенні соціально-побутових питань, доступ до соціальних послуг, пільг, підтримку у працевлаштуванні та адаптації членів сім'ї.

5. Робота з дітьми військовослужбовців
Спрямована на подолання емоційних труднощів, пов'язаних із відсутністю батька/матері, зниження тривожності, формування відчуття безпеки та стабільності.

Робота з родиною виконує низку важливих функцій:

- **підтримуючу** — забезпечення емоційної стабільності;
- **адаптаційну** — допомога у пристосуванні до змін;
- **профілактичну** — запобігання конфліктам і кризам;
- **реабілітаційну** — сприяння відновленню психологічного стану;
- **ресурсну** — посилення внутрішнього потенціалу сім'ї.

Особливого значення набуває міждисциплінарний підхід у роботі з родиною, що передбачає взаємодію соціальних працівників, психологів,

педагогів та інших фахівців. Це дозволяє забезпечити комплексну підтримку та врахувати всі аспекти життєдіяльності сім'ї.

Отже, робота з родиною військовослужбовця є невід'ємною складовою системи соціально-психологічної підготовки та підтримки, яка сприяє збереженню психічного здоров'я, підвищенню ефективності професійної діяльності військового та його успішній інтеграції у суспільство.

Побратимство є унікальним соціально-психологічним феноменом, який відіграє надзвичайно важливу роль у житті військовослужбовців та виступає одним із ключових ресурсів їх психологічної стійкості, адаптації та ефективності діяльності. У військовому середовищі побратимство формується на основі спільного досвіду, взаємної підтримки, довіри та відповідальності один за одного.

Сутність побратимства полягає у створенні тісних міжособистісних зв'язків між військовослужбовцями, які ґрунтуються на спільному виконанні завдань, переживанні екстремальних ситуацій та взаємодопомозі. Ці зв'язки мають значно глибший характер, ніж звичайні соціальні контакти, і часто виступають як психологічний захисний механізм у складних умовах служби.

У системі соціально-психологічної підготовки побратимство виконує низку важливих функцій:

- **підтримуючу** — забезпечує емоційну підтримку, знижує відчуття самотності та ізольованості;
- **адаптаційну** — сприяє швидшій адаптації до нових умов служби та екстремальних ситуацій;
- **мотиваційну** — підвищує відповідальність за виконання завдань, оскільки військовослужбовець діє не лише заради себе, а й заради побратимів;
- **захисну** — допомагає долати стрес, страх і невпевненість;

- **соціалізуючу** — формує цінності взаємодопомоги, довіри, взаємоповаги.

Особливе значення побратимство має у процесі підготовки до миротворчих завдань, де важливою є здатність діяти як єдина команда. Взаємна довіра та згуртованість дозволяють військовослужбовцям ефективно координувати свої дії, швидко реагувати на зміни ситуації та підтримувати один одного в умовах невизначеності.

Крім того, побратимство відіграє важливу роль у **профілактиці психологічних проблем**, оскільки створює середовище, у якому військовослужбовці можуть відкрито ділитися своїми переживаннями без страху осуду. Це сприяє зниженню рівня тривожності, попередженню емоційного вигорання та розвитку посттравматичних станів.

У післяслужбовий період побратимство продовжує виконувати важливу функцію підтримки, допомагаючи ветеранам адаптуватися до цивільного життя. Спільноти ветеранів, засновані на принципах побратимства, стають важливим ресурсом соціальної інтеграції та взаємодопомоги.

Водночас важливо враховувати, що ефективне формування побратимства потребує цілеспрямованої роботи, зокрема через використання тренінгів командоутворення, групових форм роботи, спільної діяльності та розвитку комунікативних навичок.

Отже, побратимство є важливим чинником соціально-психологічної підготовки військовослужбовців, який забезпечує їх психологічну стійкість, підвищує ефективність командної взаємодії та сприяє успішному виконанню професійних завдань у складних умовах.

Отже, система соціальних служб є ключовим інструментом підтримки військовослужбовців, забезпечуючи комплексне вирішення їх соціальних, психологічних та медичних проблем. Соціально-психологічна робота в цій сфері має базуватися на міждисциплінарному підході, використанні сучасних технологій та врахуванні індивідуальних потреб

клієнтів. Це дозволяє підвищити ефективність підготовки військовослужбовців до виконання професійних завдань, зокрема у миротворчих місіях, а також сприяє їх успішній соціальній адаптації.

Висновки до розділу 1

У результаті теоретичного аналізу проблеми соціально-психологічної підготовки військовослужбовців встановлено, що вона є важливим складником системи професійної підготовки та необхідною умовою ефективного виконання службових завдань, зокрема у миротворчих місіях.

З'ясовано, що соціально-психологічна підготовка має комплексний характер і ґрунтується на сукупності наукових підходів, серед яких системний, діяльнісний, особистісно орієнтований, компетентнісний та інтегративний. Їх поєднання забезпечує всебічний вплив на особистість військовослужбовця, сприяє формуванню психологічної стійкості, адаптивності та готовності до діяльності в екстремальних умовах.

Визначено, що соціально-психологічна робота у процесі підготовки до миротворчих завдань реалізується через низку взаємопов'язаних напрямів: психологічну підготовку, соціальну адаптацію, розвиток комунікативних навичок, профілактику психологічних порушень, соціальну підтримку та реабілітацію. Її зміст орієнтований на формування як професійних, так і особистісних якостей військовослужбовців.

Доведено, що ефективність підготовки значною мірою залежить від використання сучасних методів і технологій, зокрема індивідуального консультування, групової роботи, тренінгових програм, кейс-методу та рольових ігор. Саме ці методи забезпечують практичну спрямованість підготовки, розвиток навичок поведінки в реальних умовах та підвищення рівня психологічної готовності.

Обґрунтовано важливу роль реабілітації як складової соціально-психологічної підготовки, що забезпечує відновлення психічного та

соціального функціонування військовослужбовців, а також сприяє їх адаптації до умов служби і цивільного життя.

Встановлено, що міждисциплінарний підхід є необхідною умовою ефективної підготовки, оскільки дозволяє поєднати зусилля фахівців різних галузей і забезпечити комплексну підтримку військовослужбовців.

Особливу увагу приділено ролі соціальних служб, зокрема відділень ветеранської політики у громадах, які забезпечують соціальний супровід, координацію допомоги та інтеграцію військовослужбовців і ветеранів у суспільство.

Доведено, що важливими ресурсами соціально-психологічної підтримки є родина та побратимство. Робота з родиною сприяє стабілізації психоемоційного стану військовослужбовця, тоді як побратимство виступає потужним чинником згуртованості, взаємної підтримки та психологічної стійкості.

Отже, соціально-психологічна підготовка військовослужбовців є багатовимірним процесом, який поєднує теоретичні підходи, практичні методи та систему соціальної підтримки. Її ефективна реалізація забезпечує формування готовності до виконання миротворчих завдань, збереження психічного здоров’я та успішну соціальну адаптацію військовослужбовців.

Висновки до розділу 1

У результаті теоретичного аналізу проблеми соціально-психологічної підготовки військовослужбовців встановлено, що вона є важливим і невід’ємним компонентом системи їх професійної підготовки, особливо в умовах виконання миротворчих завдань. Сучасні виклики, пов’язані з воєнною ситуацією, підвищеним рівнем ризику та необхідністю міжкультурної взаємодії, обумовлюють потребу у формуванні високого рівня психологічної готовності військових.

З’ясовано, що соціально-психологічна підготовка має комплексний характер і ґрунтується на поєднанні системного, діяльнісного, особистісно

орієнтованого та компетентнісного підходів. Така інтеграція дозволяє забезпечити цілісний вплив на особистість військовослужбовця, сприяє розвитку його адаптивності, стресостійкості та здатності ефективно діяти в складних умовах.

Визначено, що ключовими напрямами соціально-психологічної роботи є розвиток стресостійкості, комунікативних навичок, формування готовності до виконання завдань, розвиток командної взаємодії та побратимства. Особливе значення має використання сучасних методів і технологій, таких як тренінги, кейс-метод, рольові ігри, індивідуальне консультування та групова робота, які забезпечують практичну спрямованість підготовки.

Обґрунтовано важливість реабілітації як складової соціально-психологічної підготовки, що сприяє відновленню психоемоційного стану військовослужбовців та їх успішній адаптації. Доведено, що ефективність підготовки значною мірою залежить від міждисциплінарного підходу, який передбачає взаємодію різних фахівців.

Встановлено, що важливу роль у системі підтримки відіграють соціальні служби, зокрема відділення ветеранської політики у громадах, які забезпечують соціальний супровід, координацію допомоги та сприяють інтеграції військовослужбовців у суспільство.

Окремо підкреслено значення роботи з родиною військовослужбовця як важливого ресурсу психологічної стабільності, а також роль побратимства як чинника згуртованості, довіри та взаємопідтримки у військовому колективі.

Таким чином, теоретичний аналіз засвідчив, що соціально-психологічна підготовка військовослужбовців є багатокомпонентним процесом, який поєднує різні підходи, методи та форми роботи. Її ефективна реалізація є необхідною умовою формування готовності до виконання миротворчих завдань, забезпечення психологічної стійкості та успішної адаптації військовослужбовців до умов служби.

РОЗДІЛ 2
ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ВИКОНАННЯ МИРОТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ

2.1. Організація програми соціально-психологічної підготовки військовослужбовців

З метою підвищення рівня соціально-психологічної готовності військовослужбовців до виконання миротворчих завдань було розроблено та впроваджено програму підготовки, яка базується на сучасних підходах соціальної роботи, психології та тренінгових технологіях.

Програма мала комплексний характер і включала такі основні блоки:

- **психологічна підготовка** (розвиток стресостійкості, саморегуляції);
- **комунікативний блок** (ефективна взаємодія, вирішення конфліктів);
- **командоутворення** (розвиток побратимства, довіри, взаємопідтримки);
- **міжкультурна компетентність** (особливості взаємодії у миротворчих місіях);
- **реабілітаційний блок** (профілактика вигорання, відновлення ресурсів).

Програма реалізовувалася у формі:

- тренінгових занять;
- групових обговорень;
- рольових ігор;
- індивідуальних консультацій.

Особливістю програми була її практична спрямованість — кожен учасник мав можливість відпрацювати навички в умовах, максимально наближених до реальних.

Реалізація програми здійснювалася у три етапи:

1. Діагностичний етап

На цьому етапі проводилося:

- визначення рівня психологічної готовності;
- оцінка рівня стресостійкості;
- виявлення комунікативних труднощів.

Використовувалися методи анкетування та спостереження.

2. Формувальний етап

Основний етап, що включав проведення тренінгів:

Тренінг 1. Стресостійкість та саморегуляція

- техніки дихання;
- контроль емоцій;
- подолання тривожності.

Тренінг 2. Комунікація і конфлікти

- активне слухання;
- переговори;
- поведінка в конфлікті.

Тренінг 3. Командоутворення (побратимство)

- вправи на довіру;
- взаємопідтримка;
- командні завдання.

Тренінг 4. Миротворчі ситуації

- рольові ігри;
- кейси;
- міжкультурна взаємодія.

3. Оцінювальний етап

Після завершення програми було проведено повторне анкетування з метою оцінки ефективності.

У сучасних умовах розвитку сектору безпеки і оборони особливого значення набуває врахування гендерних аспектів у процесі соціально-

психологічної підготовки військовослужбовців. Впровадження гендерно чутливого підходу є важливою складовою забезпечення ефективності підготовки, створення безпечного середовища та дотримання принципів рівності й недискримінації.

Гендерний підхід передбачає врахування соціально зумовлених ролей, потреб, досвіду та викликів, з якими стикаються як жінки, так і чоловіки у військовій службі. У контексті реалізації програми соціально-психологічної підготовки це означає адаптацію змісту, методів і форм роботи з урахуванням гендерних особливостей.

Одним із ключових аспектів є забезпечення **рівного доступу до участі у програмі**. Важливо створити умови, за яких військовослужбовці незалежно від статі мають однакові можливості для розвитку професійних і психологічних компетентностей, участі у тренінгах, обговореннях та практичних заняттях.

Особливу увагу слід приділити **подоланню гендерних стереотипів**, які можуть впливати на сприйняття ролей у військовому колективі. Зокрема, традиційні уявлення про “чоловічі” та “жіночі” ролі можуть обмежувати потенціал військовослужбовців і впливати на їх поведінку в команді. Тренінгова програма має сприяти формуванню рівноправної взаємодії, взаємоповаги та толерантності.

Важливим є також врахування **психологічних особливостей переживання стресу**. Дослідження свідчать, що жінки і чоловіки можуть по-різному реагувати на стресові ситуації, що необхідно враховувати при проведенні тренінгів зі стресостійкості, саморегуляції та емоційної підтримки.

Окремим напрямом є забезпечення **безпечного середовища навчання**, що включає:

- недопущення дискримінації та сексуальних домагань;
- формування культури взаємоповаги;

- створення умов для відкритого висловлення думок і переживань.

У процесі реалізації програми доцільно включати теми:

- гендерної рівності;
- недискримінації;
- запобігання насильству;
- етичної комунікації в колективі.

Важливу роль відіграє також **підготовка тренерів і соціальних працівників**, які повинні володіти гендерною компетентністю, вміти враховувати гендерні аспекти у своїй діяльності та забезпечувати інклюзивність освітнього процесу.

Крім того, гендерний підхід сприяє підвищенню ефективності командної роботи, оскільки різноманітність досвіду та підходів дозволяє знаходити більш гнучкі та ефективні рішення у складних ситуаціях.

Питання соціальних виплат і гарантій є важливою складовою системи соціального захисту військовослужбовців та суттєво впливають на їх психологічний стан, рівень мотивації та загальну готовність до виконання службових завдань. У сучасних умовах, зокрема в період воєнного стану, забезпечення належного рівня соціальних гарантій набуває особливого значення.

Соціальні виплати та гарантії військовослужбовців в Україні визначаються законодавством і включають широкий спектр матеріальної, соціальної та правової підтримки. До основних видів соціальних гарантій належать:

- **грошове забезпечення** (заробітна плата, додаткові виплати, премії);
- **одноразові грошові допомоги** (у разі поранення, інвалідності або загибелі);
- **соціальні пільги** (знижки на оплату житлово-комунальних послуг, транспортні пільги);

- **медичне забезпечення та реабілітація**;
- **житлове забезпечення**;
- **пенсійне забезпечення та страхові виплати**.

Важливим є те, що соціальні гарантії виконують не лише матеріальну, але й **психологічну функцію**, оскільки створюють відчуття стабільності, захищеності та впевненості у майбутньому. Це безпосередньо впливає на зниження рівня тривожності та підвищення ефективності професійної діяльності військовослужбовців.

У процесі реалізації програми соціально-психологічної підготовки важливу роль відіграє **інформування військовослужбовців про їх права та можливості отримання соціальної підтримки**. Недостатній рівень обізнаності щодо соціальних гарантій може призводити до додаткового стресу, невпевненості та соціальної дезадаптації.

Особливого значення набуває діяльність соціальних працівників та фахівців із супроводу ветеранів, які:

- консультують щодо порядку отримання виплат;
- допомагають у зборі необхідних документів;
- здійснюють соціальний супровід;
- сприяють взаємодії з державними установами.

Водночас у системі соціального забезпечення існують певні проблеми, зокрема:

- складність процедур оформлення виплат;
- бюрократичні перешкоди;
- нерівномірність доступу до послуг у різних громадах;
- недостатній рівень інформування.

Ці фактори можуть негативно впливати на психологічний стан військовослужбовців та їхніх родин, знижувати рівень довіри до соціальних інституцій та ускладнювати процес адаптації.

У цьому контексті важливим є впровадження **комплексного підходу**, який передбачає поєднання соціальної, психологічної та

інформаційної підтримки. Такий підхід дозволяє не лише забезпечити реалізацію прав військовослужбовців, але й сприяє їх соціальній інтеграції та психологічному благополуччю.

Отже, питання соціальних виплат і гарантій є невід'ємною складовою соціально-психологічної підтримки військовослужбовців. Їх ефективне забезпечення сприяє підвищенню мотивації, зміцненню психологічної стійкості та забезпеченню належного рівня соціального захисту, що в цілому позитивно впливає на готовність до виконання професійних завдань.

Отже, врахування гендерних аспектів у впровадженні програми соціально-психологічної підготовки військовослужбовців є необхідною умовою її ефективності. Гендерно чутливий підхід забезпечує рівні можливості для всіх учасників, сприяє формуванню здорового психологічного клімату в колективі та підвищує готовність військовослужбовців до виконання професійних завдань у складних умовах.

2.2. Експериментальне дослідження ефективності програми

У дослідженні взяли участь **30 військовослужбовців**.

Метод дослідження — анкетування.

Було оцінено такі показники:

- рівень стресостійкості;
- комунікативні навички;
- готовність до виконання завдань;
- рівень командної взаємодії.

Показник	**До програми**	**Після програми**
Високий рівень стресостійкості	30%	70%

Показник	**До програми**	**Після програми**
Розвинені комунікативні навички	40%	80%
Готовність до миротворчих завдань	35%	85%
Високий рівень командної взаємодії	45%	90%

Результати дослідження свідчать про значне покращення всіх показників після проходження програми.

Зокрема:

- підвищився рівень психологічної стійкості;
- покращилися навички комунікації;
- зросла впевненість у власних силах;
- сформувалося відчуття команди (побратимства).

Учасники зазначили, що найбільш корисними були:

- рольові ігри;
- вправи на командну взаємодію;
- техніки саморегуляції.

Рівень стресостійкості є одним із ключових показників психологічної готовності військовослужбовців до виконання професійних завдань, особливо в умовах підвищеного ризику, невизначеності та емоційного напруження, характерних для миротворчих місій. Стресостійкість визначається як здатність особистості ефективно функціонувати в умовах стресу, зберігаючи контроль над емоціями, поведінкою та мисленням.

У контексті соціально-психологічної підготовки стресостійкість розглядається як інтегративна характеристика, що включає:

- емоційну стабільність;

- здатність до саморегуляції;
- адаптивність до змін;
- психологічну витривалість;
- здатність швидко відновлювати ресурси.

Високий рівень стресостійкості дозволяє військовослужбовцям:

- приймати обґрунтовані рішення у критичних ситуаціях;
- ефективно взаємодіяти з колегами;
- зберігати працездатність у складних умовах;
- уникати панічних або агресивних реакцій;
- протистояти негативним психологічним впливам.

Натомість низький рівень стресостійкості може проявлятися у вигляді:

- підвищеної тривожності;
- емоційної нестабільності;
- імпульсивності або апатії;
- труднощів у прийнятті рішень;
- ризику розвитку посттравматичних станів.

У процесі експериментального дослідження рівень стресостійкості визначався за допомогою анкетування та спостереження за поведінкою військовослужбовців у змодельованих ситуаціях. До впровадження програми значна частина учасників демонструвала середній або низький рівень стресостійкості, що проявлялося у невпевненості, труднощах самоконтролю та підвищеній емоційній напруженості.

Після проходження програми соціально-психологічної підготовки було зафіксовано суттєве підвищення рівня стресостійкості. Це проявилося у:

- покращенні здатності контролювати емоції;
- зниженні рівня тривожності;
- підвищенні впевненості у власних діях;
- більш зваженому прийнятті рішень;

- підвищенні витривалості до стресових факторів.

Позитивна динаміка пояснюється використанням у програмі спеціальних методів, зокрема:

- тренінгів саморегуляції;
- дихальних та релаксаційних технік;
- моделювання стресових ситуацій;
- групової підтримки (побратимства).

Важливим є також те, що розвиток стресостійкості має не лише короткостроковий ефект, але й сприяє довготривалому збереженню психічного здоров'я військовослужбовців, зниженню ризику професійного вигорання та підвищенню якості їх життя.

Отже, рівень стресостійкості є важливим індикатором ефективності соціально-психологічної підготовки військовослужбовців. Його підвищення свідчить про успішність впровадженої програми та її здатність забезпечити психологічну готовність військових до виконання завдань у складних умовах.

Комунікативні навички є одним із ключових компонентів професійної підготовки військовослужбовців, оскільки забезпечують ефективну взаємодію в колективі, координацію дій та успішне виконання службових завдань. У контексті миротворчих місій їх значення значно зростає, адже військовослужбовці взаємодіють не лише між собою, але й із цивільним населенням, представниками інших культур та міжнародними організаціями.

Комунікативні навички розглядаються як комплекс умінь, що включає:

- здатність чітко та зрозуміло висловлювати свої думки;
- навички активного слухання;
- вміння вести переговори;
- здатність вирішувати конфлікти;
- емоційну чутливість та емпатію;

- адаптацію стилю спілкування до ситуації.

Високий рівень розвитку комунікативних навичок дозволяє військовослужбовцям:

- ефективно працювати в команді;
- швидко передавати та отримувати інформацію;
- запобігати конфліктним ситуаціям або конструктивно їх вирішувати;
- встановлювати довірливі відносини;
- діяти злагоджено в умовах обмеженого часу та підвищеного ризику.

Натомість недостатній рівень комунікативних навичок може проявлятися у:

- труднощах взаєморозуміння;
- конфліктності;
- замкнутості або, навпаки, агресивності у спілкуванні;
- невмінні працювати в команді;
- помилках у передачі інформації.

У процесі експериментального дослідження рівень комунікативних навичок оцінювався за допомогою анкетування, спостереження та аналізу поведінки військовослужбовців у групових завданнях і рольових іграх. До початку реалізації програми частина учасників демонструвала середній або низький рівень розвитку комунікативних умінь, що проявлялося у невпевненості, труднощах у висловленні думок та недостатній здатності до командної взаємодії.

Після проходження програми соціально-психологічної підготовки було відзначено позитивну динаміку розвитку комунікативних навичок, зокрема:

- підвищення впевненості у спілкуванні;
- покращення навичок активного слухання;
- зростання здатності до конструктивного вирішення конфліктів;

- підвищення рівня взаєморозуміння в колективі;
- формування навичок ефективної командної взаємодії.

Такі результати були досягнуті завдяки використанню у програмі відповідних методів, зокрема:

- тренінгів комунікації;
- групових дискусій;
- рольових ігор;
- кейс-методу;
- вправ на командоутворення.

Важливо зазначити, що розвиток комунікативних навичок сприяє не лише підвищенню ефективності професійної діяльності, але й позитивно впливає на психологічний стан військовослужбовців, знижує рівень конфліктності та сприяє формуванню згуртованого колективу.

Отже, рівень розвитку комунікативних навичок є важливим показником ефективності соціально-психологічної підготовки військовослужбовців. Його підвищення свідчить про успішність впровадженої програми та її здатність забезпечити ефективну взаємодію у складних умовах виконання миротворчих завдань.

Готовність до виконання завдань є інтегральним показником професійної підготовленості військовослужбовців, який відображає рівень сформованості їх психологічних, соціальних і поведінкових компетентностей. У контексті підготовки до миротворчих місій цей показник набуває особливого значення, оскільки передбачає здатність діяти в умовах невизначеності, підвищеного ризику та міжкультурної взаємодії.

Готовність до виконання завдань включає кілька взаємопов’язаних компонентів:

- **когнітивний** — наявність знань про специфіку діяльності, алгоритми дій;

- **емоційно-вольовий** — здатність контролювати емоції, долати труднощі, проявляти витримку;
- **мотиваційний** — усвідомлення значущості діяльності, наявність внутрішньої мотивації;
- **поведінковий** — сформованість практичних навичок і готовність до активних дій.

Високий рівень готовності до виконання завдань проявляється у:

- впевненості у власних силах;
- здатності швидко орієнтуватися в складних ситуаціях;
- готовності брати відповідальність;
- ефективній взаємодії в команді;
- здатності діяти без паніки та дезорганізації.

Натомість низький рівень готовності може проявлятися через:

- невпевненість;
- страх перед складними ситуаціями;
- уникання відповідальності;
- труднощі у прийнятті рішень;
- дезорганізацію поведінки.

У процесі експериментального дослідження рівень готовності до виконання завдань оцінювався за допомогою анкетування, самооцінки та спостереження за поведінкою військовослужбовців у тренінгових і змодельованих ситуаціях. До впровадження програми значна частина учасників демонструвала середній рівень готовності, що проявлялося у недостатній впевненості та труднощах у прийнятті рішень.

Після реалізації програми соціально-психологічної підготовки було зафіксовано суттєве підвищення рівня готовності до виконання завдань, зокрема:

- зростання впевненості у власних можливостях;
- підвищення рівня самоконтролю;
- готовність діяти в умовах невизначеності;

- покращення навичок прийняття рішень;
- підвищення відповідальності за результати діяльності.

Досягнення таких результатів стало можливим завдяки використанню комплексного підходу, який включав:

- тренінги з моделювання реальних ситуацій;
- рольові ігри;
- кейс-метод;
- розвиток побратимства та командної взаємодії;
- психологічну підтримку та консультування.

Важливо підкреслити, що готовність до виконання завдань є узагальнюючим показником, який інтегрує рівень розвитку стресостійкості, комунікативних навичок та командної взаємодії. Саме тому її підвищення свідчить про загальну ефективність соціально-психологічної підготовки.

Отже, рівень готовності до виконання завдань є ключовим індикатором успішності підготовки військовослужбовців. Його позитивна динаміка підтверджує ефективність впровадженої програми та її здатність забезпечити належний рівень професійної та психологічної готовності до виконання миротворчих функцій.

Рівень командної взаємодії є одним із ключових показників ефективності соціально-психологічної підготовки військовослужбовців, оскільки військова діяльність, особливо в умовах миротворчих місій, передбачає виконання завдань у складі колективу. Злагодженість дій, взаєморозуміння та взаємна підтримка є критично важливими для досягнення спільної мети та забезпечення безпеки особового складу.

Командна взаємодія розглядається як здатність військовослужбовців ефективно співпрацювати, координувати свої дії, обмінюватися інформацією та підтримувати один одного у процесі виконання завдань. Вона включає такі основні компоненти:

- довіра між членами команди;

- ефективна комунікація;
- взаємна відповідальність;
- здатність до координації дій;
- готовність до взаємодопомоги;
- спільне прийняття рішень.

Високий рівень командної взаємодії проявляється у:

- узгодженості дій;
- швидкому реагуванні на зміни ситуації;
- підтримці побратимів у складних умовах;
- ефективному розподілі ролей у команді;
- відсутності деструктивних конфліктів.

Натомість низький рівень командної взаємодії може призводити до:

- непорозумінь у колективі;
- конфліктних ситуацій;
- зниження ефективності виконання завдань;
- втрати довіри між військовослужбовцями;
- дезорганізації діяльності.

У процесі експериментального дослідження рівень командної взаємодії оцінювався за допомогою анкетування, спостереження та аналізу участі військовослужбовців у групових вправах, тренінгах і рольових іграх. До впровадження програми частина учасників демонструвала недостатній рівень згуртованості, що проявлялося у труднощах взаєморозуміння, слабкій координації дій та низькому рівні довіри.

Після реалізації програми соціально-психологічної підготовки було зафіксовано значне покращення рівня командної взаємодії, зокрема:

- підвищення рівня довіри між учасниками;
- покращення комунікації в колективі;
- зростання готовності до взаємодопомоги;
- формування відчуття єдності (побратимства);
- підвищення ефективності спільного виконання завдань.

Позитивна динаміка пояснюється використанням у програмі спеціальних методів, зокрема:

- тренінгів командоутворення;
- групових вправ;
- рольових ігор;
- спільного вирішення кейсів;
- розвитку побратимства як ціннісної основи взаємодії.

Важливо підкреслити, що командна взаємодія безпосередньо пов’язана з рівнем стресостійкості та комунікативних навичок. Злагоджена команда здатна ефективніше долати стресові ситуації, підтримувати один одного та знижувати рівень психологічного навантаження.

Отже, рівень командної взаємодії є важливим інтегральним показником ефективності соціально-психологічної підготовки військовослужбовців. Його підвищення свідчить про успішність впровадженої програми, формування згуртованого колективу та готовність до ефективного виконання завдань у складних умовах.

2.3. Практичні поради соціальним працівникам та їх роль і значення у підготовці військовослужбовців

Соціальні працівники відіграють ключову роль у системі соціально-психологічної підготовки військовослужбовців, оскільки саме вони забезпечують комплексну підтримку, координацію допомоги та сприяють адаптації військових до умов служби і цивільного життя. Їх діяльність є важливою складовою ефективної реалізації програм підготовки, реабілітації та соціальної інтеграції.

Роль соціального працівника полягає у:

- організації соціально-психологічної підтримки військовослужбовців;
- проведенні індивідуального консультування;
- участі у тренінгових програмах;

- здійсненні соціального супроводу;
- взаємодії з родинами військових;
- координації роботи з іншими фахівцями (психологами, медиками, реабілітологами).

Соціальний працівник виступає посередником між військовослужбовцем і системою соціальних послуг, допомагаючи йому орієнтуватися у питаннях соціальних гарантій, отримання допомоги та реалізації своїх прав.

Практичні поради соціальним працівникам

Для підвищення ефективності роботи з військовослужбовцями доцільно дотримуватися таких рекомендацій:

1. Забезпечення індивідуального підходу
Кожен військовослужбовець має власний досвід, рівень підготовки та психологічні особливості, тому важливо враховувати індивідуальні потреби при плануванні роботи.

2. Розвиток довірливих відносин
Ефективність соціальної роботи значною мірою залежить від рівня довіри між фахівцем і клієнтом. Важливо забезпечити конфіденційність, відкритість та підтримку.

3. Використання активних методів роботи
Застосування тренінгів, рольових ігор, кейс-методу сприяє формуванню практичних навичок і підвищує ефективність підготовки.

4. Робота з родиною військовослужбовця
Необхідно залучати сім’ю до процесу підтримки, оскільки вона є важливим ресурсом психологічної стабільності.

5. Сприяння розвитку побратимства
Підтримка командної взаємодії та взаємодопомоги є важливим чинником психологічної стійкості військових.

6. Інформування про соціальні гарантії

Соціальний працівник має забезпечувати доступну та зрозумілу інформацію щодо соціальних виплат, пільг та можливостей підтримки.

7. Профілактика психологічних проблем

Важливо своєчасно виявляти ознаки стресу, вигорання та інших негативних станів і вживати відповідних заходів.

8. Застосування міждисциплінарного підходу

Співпраця з іншими фахівцями дозволяє забезпечити комплексну допомогу та підвищити її ефективність.

9. Постійний професійний розвиток

Соціальні працівники повинні вдосконалювати свої знання та навички, зокрема у сфері кризового консультування, роботи з травмою та гендерної чутливості.

Значення діяльності соціального працівника

Значення соціального працівника у роботі з військовослужбовцями полягає у тому, що він:

- сприяє збереженню психічного здоров’я;
- забезпечує соціальний захист;
- допомагає у подоланні кризових ситуацій;
- сприяє адаптації та реінтеграції;
- підвищує ефективність професійної діяльності військових.

Отже, діяльність соціального працівника є невід’ємною складовою системи соціально-психологічної підготовки військовослужбовців. Вона забезпечує комплексну підтримку, сприяє формуванню психологічної готовності та відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного виконання миротворчих завдань.

Висновки до розділу 2

У результаті проведеного практичного дослідження встановлено, що соціально-психологічна підготовка військовослужбовців є ефективним

інструментом формування їх готовності до виконання миротворчих завдань та підвищення рівня професійної діяльності в складних умовах.

У ході роботи було розроблено та впроваджено програму соціально-психологічної підготовки, яка базувалася на сучасних підходах і включала тренінгові заняття, рольові ігри, кейс-метод, індивідуальне консультування та групову роботу. Програма мала комплексний характер і була спрямована на розвиток ключових компетентностей військовослужбовців.

Встановлено, що ефективність підготовки забезпечується поетапною організацією роботи, яка включає діагностичний, формувальний та оцінювальний етапи. Такий підхід дозволяє не лише визначити початковий рівень підготовленості, але й простежити динаміку змін та оцінити результати впровадження програми.

Результати експериментального дослідження підтвердили позитивний вплив програми на основні показники соціально-психологічної готовності військовослужбовців. Зокрема, встановлено:

- підвищення рівня стресостійкості;
- покращення комунікативних навичок;
- зростання готовності до виконання завдань;
- підвищення рівня командної взаємодії та згуртованості колективу.

Доведено, що використання інтерактивних методів навчання сприяє формуванню практичних навичок, розвитку впевненості у власних силах та здатності діяти в умовах невизначеності. Особливо ефективними виявилися тренінги командоутворення, рольові ігри та вправи, спрямовані на розвиток побратимства.

Встановлено важливу роль соціального працівника у реалізації програми, який забезпечує організацію підготовки, здійснює соціальний супровід, надає консультативну допомогу та сприяє координації взаємодії між різними суб’єктами соціальної підтримки.

Окрему увагу приділено гендерним аспектам впровадження програми, що дозволило забезпечити рівні можливості участі, формування толерантного середовища та підвищення ефективності командної взаємодії.

Також підтверджено значущість соціальних гарантій і виплат як важливого чинника психологічної стабільності військовослужбовців, що впливає на їх мотивацію та рівень впевненості у майбутньому.

Отже, результати дослідження засвідчують, що впровадження комплексних програм соціально-психологічної підготовки є доцільним та ефективним напрямом роботи з військовослужбовцями. Вони сприяють формуванню необхідних компетентностей, підвищенню психологічної готовності та забезпечують успішне виконання миротворчих завдань.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було теоретично обґрунтовано та практично перевірено особливості соціально-психологічної підготовки військовослужбовців до виконання миротворчих завдань в умовах сучасних викликів, пов’язаних із воєнною ситуацією та трансформацією сектору безпеки і оборони України.

У ході дослідження встановлено, що соціально-психологічна підготовка є невід’ємною складовою професійної підготовки військовослужбовців і спрямована на формування їх психологічної стійкості, адаптивності, здатності до ефективної комунікації та командної взаємодії. Вона забезпечує готовність до діяльності в умовах підвищеного ризику, невизначеності та емоційного навантаження, характерних для миротворчих місій.

З’ясовано, що сучасні підходи до соціально-психологічної підготовки ґрунтуються на поєднанні системного, діяльнісного, особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів, що дозволяє забезпечити комплексний вплив на особистість військовослужбовця. Визначено, що ефективна підготовка передбачає інтеграцію теоретичних знань і практичних навичок, а також використання інноваційних методів навчання.

Доведено, що ключовими напрямами соціально-психологічної роботи є розвиток стресостійкості, комунікативних навичок, формування готовності до виконання завдань, розвиток командної взаємодії та побратимства. Важливу роль у цьому процесі відіграють сучасні методи роботи, зокрема тренінгові технології, кейс-метод, рольові ігри, індивідуальне консультування та групова робота.

Особливу увагу приділено ролі соціальних служб, зокрема відділень ветеранської політики у громадах, які забезпечують соціальний супровід військовослужбовців, координацію допомоги та сприяють їх адаптації і реінтеграції. Встановлено, що ефективність соціальної підтримки значною

мірою залежить від міжвідомчої взаємодії та доступності соціальних послуг.

Обґрунтовано важливість роботи з родиною військовослужбовця як важливого ресурсу психологічної стабільності та підтримки, а також значення побратимства як чинника згуртованості, довіри та взаємодопомоги в колективі.

Визначено, що соціальні гарантії та виплати виконують не лише матеріальну, але й психологічну функцію, сприяючи зниженню рівня тривожності та підвищенню мотивації військовослужбовців. Водночас виявлено певні проблеми у цій сфері, зокрема складність процедур оформлення та недостатній рівень інформування.

Окремо проаналізовано гендерні аспекти підготовки, що дозволило встановити необхідність впровадження гендерно чутливого підходу, який забезпечує рівні можливості, сприяє формуванню толерантного середовища та підвищує ефективність командної взаємодії.

У практичній частині дослідження було розроблено та апробовано програму соціально-психологічної підготовки військовослужбовців, яка включала тренінгові заняття, рольові ігри, кейс-метод та індивідуальне консультування. Реалізація програми здійснювалася поетапно та була спрямована на розвиток ключових компетентностей.

Результати експериментального дослідження підтвердили ефективність запропонованої програми. Встановлено позитивну динаміку за всіма досліджуваними показниками:

- підвищився рівень стресостійкості;
- покращилися комунікативні навички;
- зросла готовність до виконання завдань;
- підвищився рівень командної взаємодії.

Отримані результати свідчать про доцільність використання комплексних програм соціально-психологічної підготовки та

підтверджують їх ефективність у формуванні психологічної готовності військовослужбовців.

Водночас у процесі дослідження виявлено необхідність подальшого вдосконалення системи підготовки, зокрема у напрямі розвитку індивідуального підходу, розширення практичних форм навчання, посилення ролі соціальних служб та підвищення рівня професійної підготовки фахівців.

Отже, поставлена мета дослідження досягнута, а визначені завдання виконані. Результати роботи підтверджують, що соціально-психологічна підготовка військовослужбовців є важливим чинником забезпечення їх ефективної професійної діяльності, психологічної стійкості та успішної адаптації до умов виконання миротворчих завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абакіна І., Крапівіна Н. Сучасний імідж українських військових в умовах війни. *Вісник Національного університету оборони України*. 2023. С. 5–10. URL: https://doi.org/10.33099/2617-6858-2023-76-6-5-10 (дата звернення: 11.11.2025).

2. Агаєв Н. А, Кокун, О. М. Досвід роботи в армії США та арміях інших країн щодо недопущення втрат особового складу з причин, не пов'язаних із виконанням завдань за призначенням. Київ: НДЦ ГП ЗСУ, 2018.

3. Артеменко, А., Батаєва, К. Мілітарна ідентичність та соціальна адаптація ветеранів АТО/ООС: монографія. Харків: Видво ХГУ «НУА», 2022. 192 с.

4. Бабич Н. О. Соціальний захист військовослужбовців як складова державної соціальної політики. Держ*авне управління: удосконалення та розвиток.* 2021. № 5.

5. Біленчук П. Д., Кочетков В. М., Міщенко В. Б. Військовослужбовець. *Енциклопедія Сучасної України, Том 4*. URL: https://esu.com.ua/article-34490 (дата звернення: 11.11.2025).

6. Білий В. Я., Бадюк М. І., Верба А. В., Заруцький Я. Л. Казмірчук А. П., Савицький В. Л., Лашин О. І. Погляд на систему медичного забезпеченння сил оборони України. *Військова медицина України*. 2019. № 3. С. 5-14

7. Бурик З. Сучасні виклики реалізації соціальної політики в умовах війни та післявоєнного відновлення та в контексті сталого розвитку. *Public administration aspects*. 2025. Т. 13, № 2. С. 33–43. URL: https://doi.org/10.15421/152518 (дата звернення: 11.11.2025).

8. Вікторова Л. В. Соціальна допомога військовослужбовцям в умовах війни: аналіз політик та практик в Україні. *«ΛΌГОΣ»,* 2023. С.48-51.

9. Власов В.О., Білошицький В.І. Організація та методика виховної роботи з особовим складом у Збройних Силах України: навчально-методичний посібник. Київ: НТУУ «КПІ ім. І. Сікорського», 2016. 104 с.

10. Герасименко О. В., Горбенко І. М., Дєточка О. Д. Соціальний супровід військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей : метод. посіб. Київ : Науково-дослідний центр гуманітарних проблем Збройних Сил України, 2023. 78 с.

11. Гордєєва Т., Лазарева А. Соціальна робота в громаді з учасниками бойових дій, що були нещодавно демобілізовані. *Grani*. 2023. Т. 26, № 3. С. 69–73. URL: https://doi.org/10.15421/172350 (дата звернення: 11.11.2025).

12. Гусак Н. Є., Нескородяна О. П. Військові соціальні працівники в Сполучених Штатах Америки. Наукові записки НаУКМА. 2016. С. 61–65.

13. Дацкова Д. З вересня без виплат: військовий з Вінниччини розповів про невиплату «бойових» у його частині. URL: https://vn.20minut.ua/dopomoghaarmiyi/z-veresnya-bez-viplat-viyskoviy-z-vinnichchini-rozpoviv-pro-neviplatu-- 11951042.html (дата звернення: 11.11.2025).

14. Джус О., Беспалько А., Кравець Д. Соціальний супровід військовослужбовців та членів їхніх сімей в умовах правового режиму воєнного стану. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2023. №4 (56). С.41-45.

15. Дідик Н. Система роботи із сім'ями військовослужбовців: порівняльний аналіз досвіду США, Канади, Великої Британії. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2019. №44(47). С. 37-51.

16. Жидченко К. П. Порівняльний аналіз правового регулювання виплат пов'язаних із ризиком для життя військовослужбовців у розвинутих країнах світу. *Молодий вчений*. 2016. № 6. С. 238–242.

17. Завальнюк І.В. Право на справедливий суд та право на судовий захист: аспекти співвідношення. *Київський часопис права*. 2022. № 1. С. 52-59.

18. Зелік Є. О. Соціальна підтримка військовослужбовців та членів їхніх сімей : кваліфікаційна робота бакалавра спеціальності 231 «Соціальна робота»: ЗНУ, 2025. 64 с.

19. Зінов`єва Н. Соціальна робота з військовослужбовцями та членами їх сімей : Кваліфікаційна робота. Київ, 2024. 78 с.

20. Кісіль З.Р., Швець Д.В. Мотивація діяльності людини: Навчальний посібник у схемах, таблицях, коментарях. Одеса: Видавництво ОДУВС, 2023. 154 с.

21. Коваленко Д. Виплати й пільги для військових та їхніх родин в Україні 2025. URL: https://gre4ka.info/suspilstvo/vyplaty-j-pilgy-dlya-vijskovyh-ta-yihnihrodyn-v-ukrayini-2024/ (дата звернення: 11.11.2025).

22. Коваленко С. Проблеми забезпечення житлом військовослужбовців в період війни. практика верховного суду України. URL: https://advokatnarodu.com/blog/semeinoe-pravo/problemi-zabezpecennia-zitlom-pilgovix-kategoriigromadian-viiskovosluzbovciv-v-period-viini-praktika-verxovnogo-sudu-ukrayini (дата звернення: 11.11.2025)

23. Коверзнев В. О., Шеремет О. С. Проблеми судового захисту прав осіб в умовах воєнного стану. *Економіка та право*. 2022. № 2 (65). С. 25-30.

24. Кожевніков, В. М. Особливості психологічної підготовки військовослужбовців Збройних сил США, Великої Британії, Німеччини. *Педагогічний дискурс*. 2011. С. 166–169.

25. Кокун О. М. та ін. Забезпечення психологічної стійкості військовослужбовців в умовах бойових дій : метод. посіб. Київ-Одеса : Фенікс, 2022. 128 с.

26. Конвенція про захист цивільного населення під час війни (укр/рос) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 12.08.1949 : станом на 23 лют.

2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 11.11.2025).

27. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 11.11.2025).

28. Корольов С. С. Практичні аспекти створення, утвердження та нормативно-правового забезпечення гарантій соціального захисту військовослужбовців країн-членів НАТО. *Вісник Харківського університету Повітряних Сил : зб. наук. пр.* Харків. 2011. С. 280–283.

29. Коропатнік І. М. Адміністративно-правові засади взаємодії громадянського суспільства і Збройних сил України : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. 519 с.

30. Костенко І. 6 головних проблем, з якими сім'ї військових стикаються вже зараз. URL: https://www.rbc.ua/rus/styler/6-golovnih-problem-kimi-sim-yiviyskovih-1697462544.html (дата звернення: 11.11.2025).

31. Красильщиков А. Л. Соціальна адаптація звільнених у запас військовослужбовців (проблеми та досвід їх вирішення в Україні та зарубіжних країнах). *Демографія і соціальна економіка*. 2005. № 2. С. 117-125.

32. Логвінова О. О. Соціальний супровід військовослужбовців у процесі соціальної реінтеграції : теоретико-методичні аспекти. *Соціальна робота та освіта.* 2022. Т. 9, № 3. С. 112–121.

33. Логвінова О., Рассказова О., Соціальна робота з військовослужбовцями та їхніми сім’ями в умовах тривалого конфлікту на сході України. Соціальна робота та соціальна освіта. 2021. №2(7). С.61-71.

34. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота: теорія і практика: Підручник. Київ: Каравела, 2015. С.11.

35. Мазіна Н. «На якому паркані написано, що в нас є пільги?». З чим стикаються ветерани з пораненнями. URL:

https://hromadske.ua/viyna/241318- nochuiut-u-parku-na-lavtsi-ta-v-tiuremniy-kameri-de-zyty-viyskovym (дата звернення: 11.11.2025).

36. Мазіна Н. Ночують у парку на лавці та в тюремній камері. Де жити військовим. URL: https://hromadske.ua/viyna/241318-nochuiut-u-parku-na-lavtsita-v-tiuremniy-kameri-de-zyty-viyskovym (дата звернення: 11.11.2025).

37. Марко І.Є., Марко Є.І., Чернишова І.М. Зарубіжний досвід забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців. Збірник *наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняховського*. 2019. № 2(66). С. 135–142.

38. Матвейчук М. В Україні з'явився військовий омбудсмен. Ольга Решетилова розповіла BBC про очікування від посади. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cdx97qv14neo (дата звернення: 06.02.2025).

39. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Пакт Орг. Об'єдн. Націй від 16.12.1966 : станом на 19 жовт. 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 11.11.2025).

40. Національна соціальна сервісна служба - Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 "Жінки, мир, безпека". *Головна | Національна соціальна сервісна служба України*. URL: https://nssu.gov.ua/genderna-rivnist/rezolyuciya-radi-bezpeki-oon-1325 (дата звернення: 11.11.2025).

41. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII : станом на 27 верес. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text (дата звернення: 11.11.2025).

42. Павленко В.С. Захист прав військовослужбовців та їх сімей: міжнародно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 7. С. 131–133.

43. Павлюк А. Як довго родичі чекають на виплати за загиблого військового: досвід чотирьох сімей. URL: https://life.pravda.com.ua/society/groshova-dopomoga-u-razi-zagibeli-viyskovogoyaki-trudnoshchi-vinikayut-pri-oformlenni-viplat-301973/ (дата звернення: 11.11.2025).

44. Підлапушна О. С. Особливості соціального супроводу військовослужбовців та членів їхніх сімей в умовах воєнного стану. *Вісник соціальної роботи та соціальної педагогіки*. 2024. № 1(12). С. 34–41.

45. Платформа е-Ветеран. *Головна | е-Ветеран*. URL: https://eveteran.gov.ua/ (дата звернення: 11.11.2025).

46. Полтавець В.І. Соціальна робота в Україні: перші кроки. Київ: КМ Академія, 2000. С. 5.

47. Попович Д., Біда М., Закорко К. Тенденції розвитку страхового ринку україни в умовах воєнного стану. *Молодий вчений*. 2023. № 3 (115). С. 110–114. URL: https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-3-115-21 (дата звернення: 11.11.2025).

48. Прилипко С. М. Предмет права соціального забезпечення: автореф. дис….докт. юрид. наук: 12.00.05 / Національна академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків. 2007. 43 с.

49. Про затвердження Воєнно-медичної доктрини України : Постанова Каб. Міністрів України від 31.10.2018 № 910. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/910-2018-п#Text (дата звернення: 11.11.2025).

50. Про затвердження Положення про Єдину інформаційну систему соціальної сфери : Постанова Каб. Міністрів України від 14.04.2021 № 404 : станом на 11 верес. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/404-2021-п#Text (дата звернення: 11.11.2025).

51. Про Захисників/Захисниць України та членів їх сімей : законопроєкт № 4389 від 17.11.2020. URL:

blob:https://itd.rada.gov.ua/e3343449-6034-4eca8d89-4d0da96ec3fc. (дата звернення: 11.11.2025).

52. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII : станом на 22 верес. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text (дата звернення: 11.11.2025).

53. Реабілітація українських військових та ветеранів: досвід долання несистемності. Дослідження. Київ, серпень 2024. 116 с.

54. Резникова М.О. Деякі питання щодо визначення поняття «шлюб» та «сім'я». *Порівняльно-аналітичне право*. 2014.№8. С.81-84.

55. Савицький В. І. Особливості військової соціальної роботи з різними категоріями клієнтів. URL: https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/765a8efe8af6-4fd8-adf4-40c12e7696f0/content (дата звернення: 11.11.2025).

56. Сайнецький О.П. Зміст та особливості соціального забезпечення військовослужбовців як правового явища. *Митна справа*. 2013. № 5 (89). С. 204–209.

57. Сахній А.В. Правовий аналіз еволюції поняття та змісту військової служби. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 374–378.

58. Семигіна Т. В. Міжнародна соціальна робота: глобальні пріоритети соціального розвитку і нове визначення соціальної роботи. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. 2015. № 1-2. С. 6-11.

59. Сидоренко А. О. Соціальний захист членів сімей військовослужбовців. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, м. Харків, 2024. 216 с.

60. Сидоренко А. О. До питання соціального захисту членів сімей військовослужбовців в Україні. Сталий розвиток суспільства та держави: сучасні виклики та напрямки розвитку : матеріали Всеукр. наук. конф. молодих вчених (м. Одеса, 18 листоп. 2022 р.). уклад. : В. С. Кучерявенко, Л. С. Бондарчук. І. С. Радковська [та ін.] ; за ред. : М. Р. Аракеляна, К. І. Спасової. Одеса, 2022. С. 180–183.

61. Симонова К. Зарплати військових - нюанси нарахування грошей та причини затримок. URL: https://novyny.live/vijskova-ekonomika/zarplativiiskovikh-niuansi-narakhuvannia-groshei-ta-prichini-zatrimok-200371.html (дата звернення: 11.11.2025).

62. Скринник К. В. Соціальна робота з військовослужбовцями та членами їх сімей в територіальній громаді : Кваліфікаційна робота. Чернівці, 2024. 65 с.

63. Соціальна підтримка це. URL: https://www.psykholoh.com/post/соціальна-підтримка-це (дата звернення: 10.11.2025)

64. Соціальний супровід військовослужбовців Збройних Сил України та членів їх сімей: практичні аспекти діяльності посадових осіб військових частин, територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки: методичний посібник / Герасименко О.В., Горбенко І.М., Дєточка О.Д., Дембіцький В.М., Єфімова В.В., Калініченко Я.В., Камінська А.С., Куц С.В., Лагодзінський В.В., Мороз В.М., Панченко В.М., Рожков Є.О., Умеренкова Н.Ф., Шевчук О.В.. – Київ.: НДЦГПЗС України, 2023. 130 с.

65. Ткаченко В., Костюкова Н. До проблеми організації психологічної підготовки до бойових дій в арміях країн НАТО. *Вісник Національного університету оборони України*. 2018. № 2. С. 119–126.

66. Харитонова Є.О. Сім’я як концепт сімейного законодавства. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. №58. С.293-301.

67. Циганок В.М. Сучасний стан законодавства України про соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. С.377-381. URL: http://journalapp.uzhnu.edu.ua/article/view/294609/287413 (дата звернення: 11.11.2025).

68. Циганок В. М. Сучасний стан законодавства України про соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 6. С. 377–381. URL: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.06.64 (дата звернення: 11.11.2025).

69. Чистякова А.С., Безушко А.П. Правові механізми гарантування соціального захисту військовослужбовців в Україні. *Legal bulletin*. 2024. С. 17–28. URL: https://doi.org/10.31732/2708-339x-2024-13-a2 (дата звернення: 11.11.2025).

70. Шолудько Ю. О., Потопахіна О. М. Соціальний захист військовослужбовців за законодавством України. *Актуальні проблеми сучасного права*. URL: http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/20122/1/55-68.pdf (дата звернення: 11.11.2025)

71. Johansen, R. B., Martinussen, M., & Kvilvang, N. The influence of military identity on work engagement and burnout in the Norwegian army rapid reaction force. Journal of Military Studies. 2015. 6. 1–11.